

Simay cég készített. A szoba falai sötét-kék szövettel bevonva; a szőnyeg rózsas és levélmintákkal, hatalmas ebédlőszekrény, tálaló, sötét selyembársony terítővel fedett asztal részei a diófából készült bútornak. Egy másik berendezés XVI. Lajos stíli női boudoir, Schmidt Miksától való, nyugodt eleganciája által tűnik ki. Pompás darabja ennek a szobának egy márványos, bronzdomborművekkel díszített commode. Ugyanitt állította ki László Fülöp, a legkiválóbb magyar portait-festő feleségének, egy bájos, finom vonású asszonynak az arcképét. Az ellenkező oldalon Undi Mariska kisasszonynak népies modorú gyermekszobájába lépünk, amelyet Lindner készített. A világoskék falburkolat, a hasonló színű fenyőfabútorok, csinos gobelin-szőnyegek, játékszerek, gyermekágy stb. igen kedvesen hatnak.

A másik nagyobb terem egy hasonló stíli falusi szoba, benne az ismert kulacs, dohányzacskó, gazdagon hímzett bárányszőnyeg, nemzetiszínű ostor.

A „Magyar kereskedelmi részvénytársaság” különféle hímzéseket, kézimunkákat állított ki, amelyeknek itt bizonyára nagy keletjük lesz.

Dicsérőleg kell még megemlékeznünk Tull érdekes bőrmunkáiról, melyeket Faragó tanár tervezett, Mirkovszkyné égetett bársonyairól, Tarján és Rappaport zománcairól és Haraszi József bronzöntvényeiről. Csillárokat állított ki a Kisling cég Budapestről, szőnyegek és gobelineket Kovalszky Sarolta, Agbaba Adél, a pozsonyi szőnyeggyár stb.

Bár a magyar csoport, terjedelmét tekintve, meglehetősen kicsiny, de a külső dísz, a művészet, a legjelentékenyebb műiparágak válogatott termékeinek bemutatása, ügyes kézimunkák dolgában mi kívánnivalót sem hagy fenn. Magyarország iparművészeti törekvései itt bizonyára teljes elismerést és dicsőséget fognak aratni.

A képzőművészeti csoport a művészetek palotájában még nem készült el

teljesen, egy értékes Munkácsy-képre várnak (Mozart halála), melyet 44.000 dollárért egy amerikai polgár vett meg, aki a magyar csoportnak a kiállításra kölcsön adja.

Magyarország a chicagói világkiállításán egyáltalán nem vett részt. Kiállítása St.-Louisban kisebb ugyan, mint 1900-ban Párisban volt, nincsen hasonló kastélyszerű külön pavillonja, hiányzik a nagyértékű történelmi műkincsek, amelyek elküldése az Oceánon át sok nehézséggel és veszéllyel járt volna, mégis ipari termelésének művészi ága, ízléses, áttekinthető csoportosításban bemutatva, nagyjelentőségű a mi országunkkal való kereskedelmi összeköttetés szempontjából és a világ minden országából ide küldött gyűjtemények nagy tablójába mint egy tág látkörű, tartalmas, megragadó kép illeszkedik bele.

Nagyon érdekes ennek a nemzetnek a modern stílus- és alakbeli fejlődésben való folytonos haladása, amely éppen Páris óta tapasztalható. A st.-louisi világkiállítás tehát Magyarországra nézve ügyesen és sok érzékkel összeállított iparkiállítás révén nagyobb gyakorlati jelentőséggel bír, mint az összes régi műkincsek, amiket az 1900-adiki párisi pavillon magában rejtett.

KALOTASZEGI KÁLYHACSEMPÉK ÉS UTCAAJTÓK.

MAGYAR IPARMŰVÉSZET mai számában egy csomó kályhacsempe rajzát mutatja be, melyek a Kalotaszeg 4 falujából, Mákóról, Magyar-Valkóról, Magyar-Gyerő-Monostorról és Inaktelkéről kerültek ki. Formáik gazdagsága, elrendezésük változatossága, egész ízük,

KALOTASZEGI KÁLYHACSEMPÉK ÉS UTCAAJTÓK

mely bár góth és reneszánsz behatásokat mutat, mégis erőteljes mutató abból a stílből, melyet mindnyájan magyarnak ismerünk és érezzük, egyaránt felköltheti érdeklődésünket, hogy és mikor készültek ezek, a nép művészetének kis remekei.

Ilyen téglalakú kályhafiókokból van építve a nagy búbos-kemence szája fölé

helyezett füstfogó alkotmány, mely nagyon hasonlít a mi városi kályhánkhoz, alakja négyoldalú hasáb, két oldalfala vályogból vert falon nyugszik, hátsó falával pedig közvetlen a kemence búbjába ér s abba bele is van építve. Mellette egy tökéletesen ily formájú kisebb építmény van, mely vaslábat a

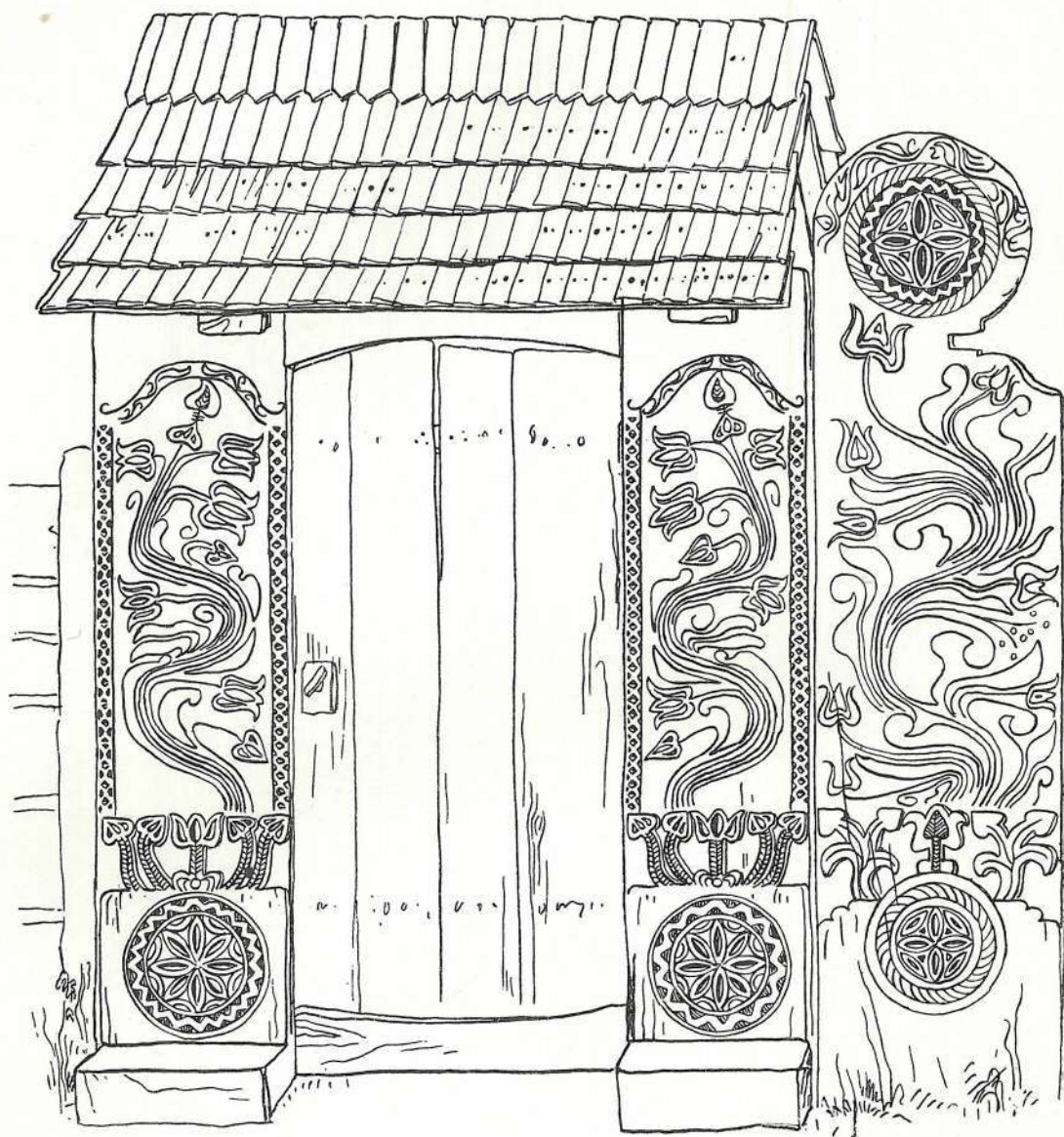

4. FARAGOTT UTCAAJTÓ MÁKÓN

KALOTASZEGI KÁLYHACSEMPÉK ÉS UTCAAJTÓK

„platten“-en nyugtatja, a platten megint arasznyi magas vályogfalon nyugszik. A platten alatt kis tüzet lehet csak rakni, a nagy füstfogó alatt benyulva a kemencében hatalmast, kenyérsütésre valót. A kemence körül kényelmes fapad vonul végig egészen a falig. A füstfogó csempéi régi időkben mázatlanok voltak s a kiégetett agyag vereses színé-

ben pompáztak addig, míg meg nem koptak, le nem töredezték, akkor aztán gondos háziasszonyi kezek valami agyagos péppel takarták el a hiányokat minden nagy ünnep előtt. Némely régi kemencén oly vastag már ez a burok, hogy ha mintáját keressük, valóságos ásatásokat kell végeznünk. Néhol vasporral feketére, fényesre kenik a csem-

6. FARAGOTT UTCAAJTÓ DARÓCON

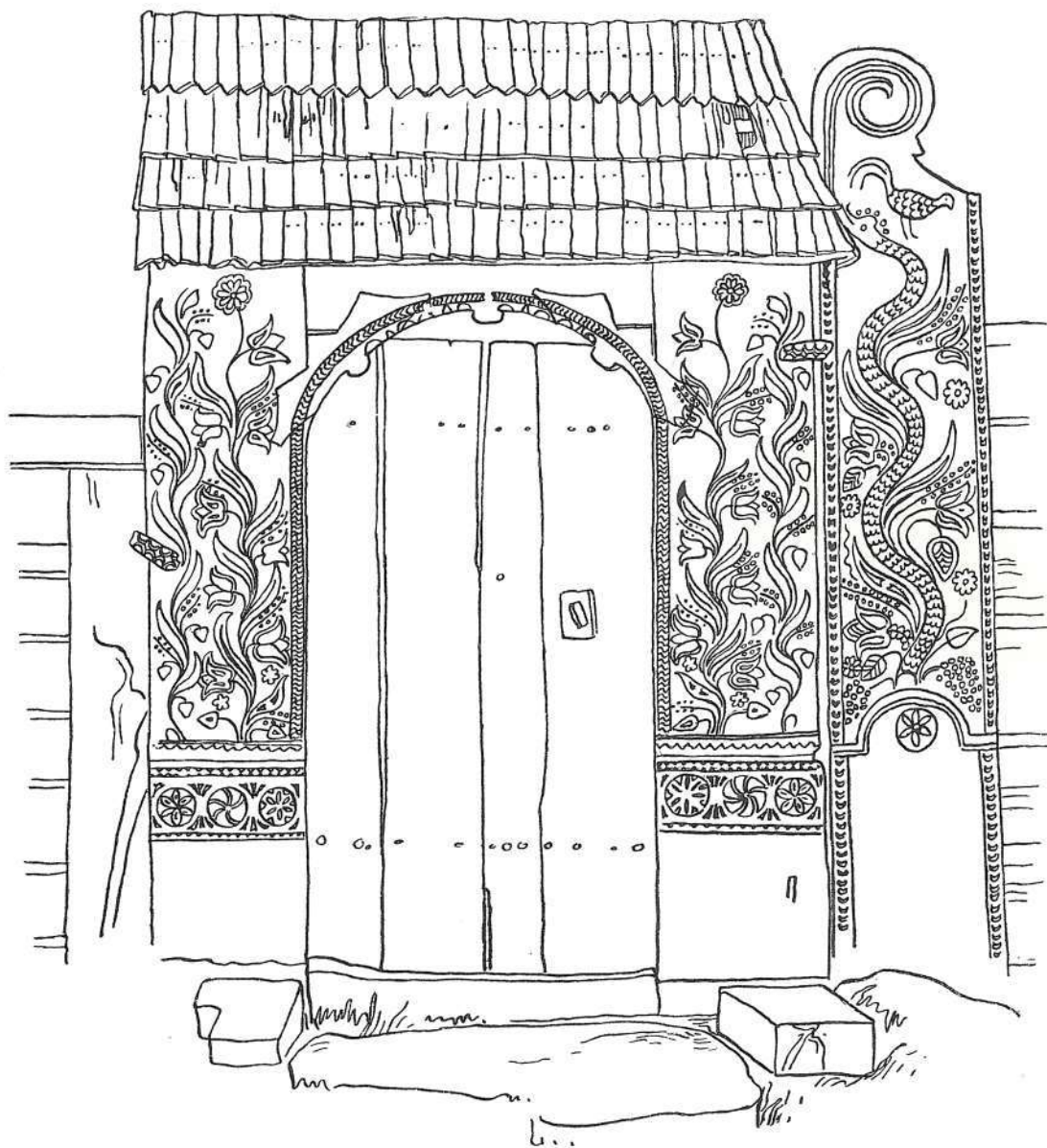
KÉSZITETTE JAKAB GAZSI MÁRTON

KALOTASZEGI KALYHACSEMPÉK ÉS UTCAAJTÓK

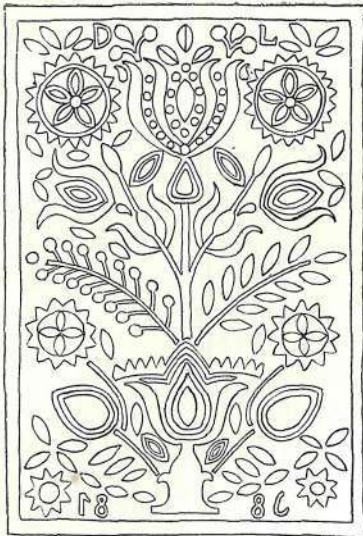
péket, leggyakoribb azonban a szép sötétzöld mázas kemence, melynek a csempéit összeragasztó agyag minium-pirosra van festve.

Ha házat építenek, a kemencét maguk a földművesek rakják fel, csak a vasból való „platten“-t s a csempéket, melyeket ők „kályhá“-nak hívnak, szerzik be a bánffy-hunyadi vásáron. Kis-Petriben,

Magyar-Gyerő-Monostortt és Bánffy-Hunyadon vannak — úgy tudom — fazekassággal foglalkozó családok, kik rendesen őseiktől öröklék mesterségüket, szerszámjaikat, így a csempék fába faragott mintáit is. Ha a minták elkopnak, eltöredeznek, újra kifaragják, nem ritkán megváltoztatják, fejlesztik őket, megesik az is, hogy a formáját elveszik s a régi

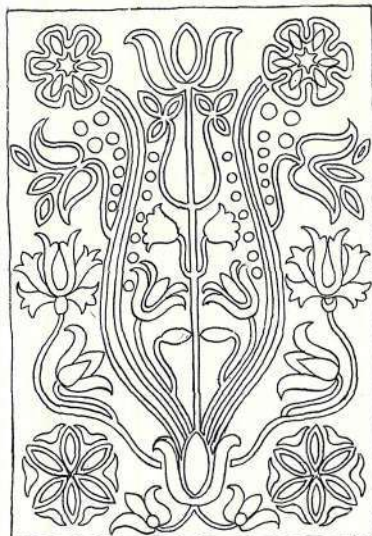
2. FARAGOTT UTCAAJTÓ BOGÁRTELKÉN

1. KÁLYHACSEMPE
MAGYAR-GYERŐ-MONOSTORRÓL
MINTÁJÁT DEBRECENI PÁL
(DEBRECENI JÁNOS FAZEKASMASTER
ÖREGAPJA) GONDOLTA KI

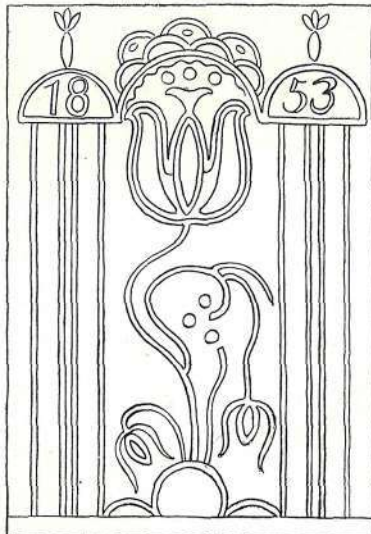
2. KÁLYHACSEMPE
MAGYAR-GYERŐ-MONOSTORRÓL
MINTÁJÁT DEBRECENI JÁNOS
FAZEKASMASTER GONDOLTA KI

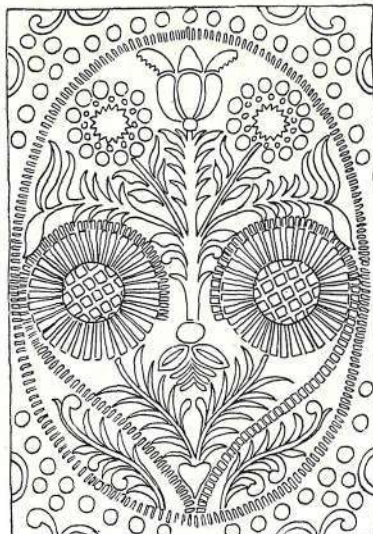
3. KÁLYHACSEMPE
MAGYAR-GYERŐ-MONOSTORRÓL

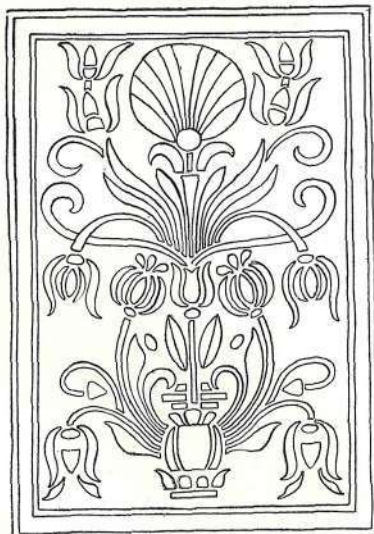
4. KÁLYHACSEMPE MAGYAR-VALKÓRÓL

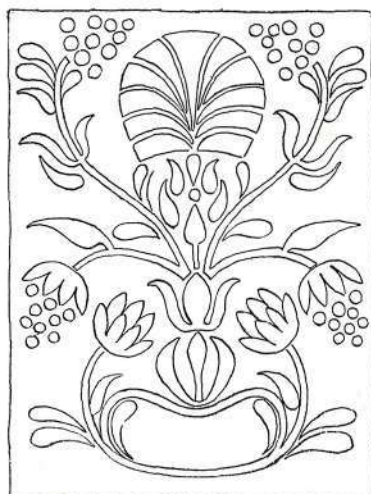
5. KÁLYHACSEMPE MÁKÓRÓL

6. KÁLYHACSEMPE INAKTELKÉRŐL

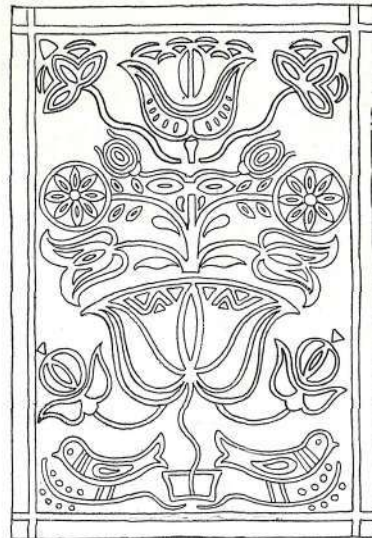
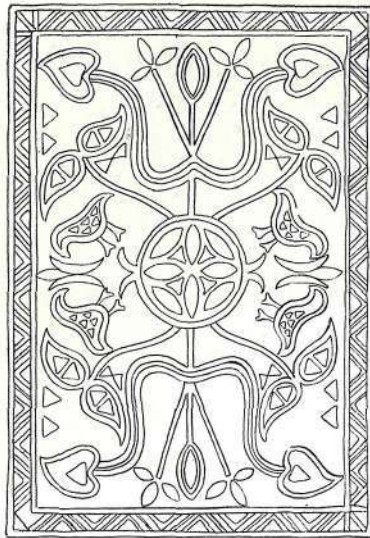
7. KÁLYHACSEMPE MAGYAR-VALKÓRÓL

8. KÁLYHACSEMPE
MAGYAR-GYERŐ-MONOSTORRÓL

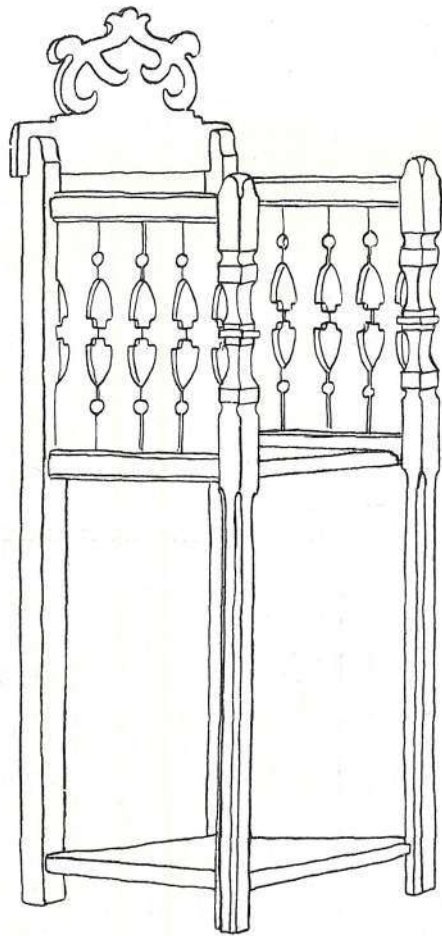

9. KÁLYHACSEMPE MAGYAR VALKÓRÓL

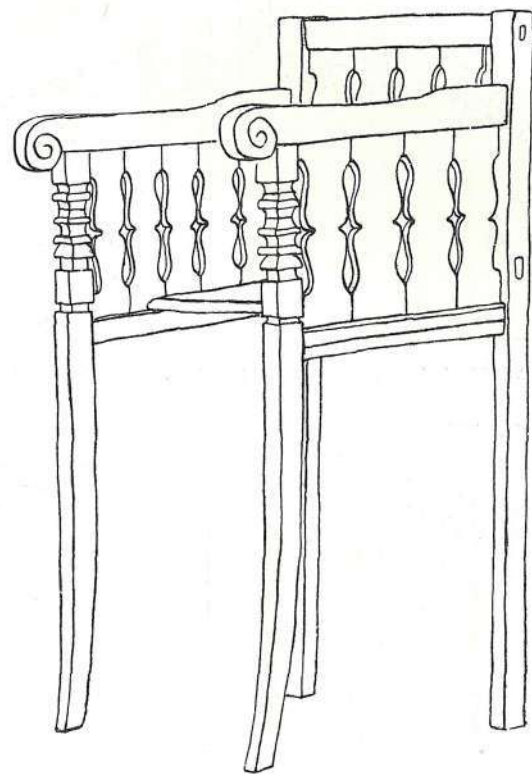

10 KÁLYHACSEMPE MAGYAR-VALKÓRÓL 11. KÁLYHACSEMPE MÁKÓRÓL

12. KÁLYHACSEMPE MAGYAR-VALKÓRÓL

FARAGOTT TEMPLOMI SZÉKEK A MAGYAR-VALKÓI OLÁH TEMPLOMBAN.

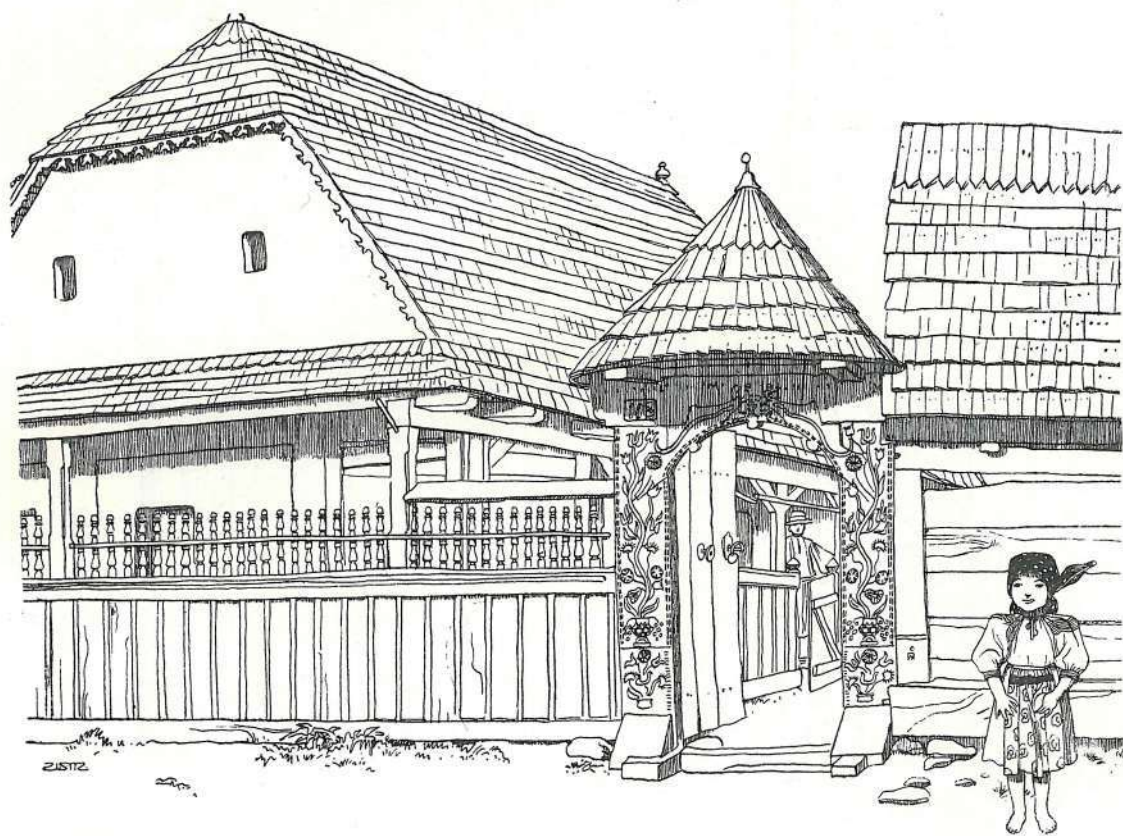
KÉSZITETTE KIS GYÖRGY ASZTALOSMESTER.

KALOTASZEGI KÁLYHACSEMPÉK ÉS UTCAAJTÓK

jó mintának silány másolata lesz. A famintába évszámot faragnak, de nem a minta keletkezésének, — ki tudná azt már — hanem az új faragásának évszámát. Így van pl. az 1. sz. mintán 1886. évszám, pedig Debreczeni János fazekasmester (M.-Gy.-Monostor) szavai szerint a mintát az ő öregapja gondolta ki, aki édestestvére lévén Debreczeni Mártonnak, „A kióvi csata“ eposz írójának (szül. 1802.), minden valószínűség szerint a XIX. század első felében élt és munkálkodott; így esik meg, hogy a 15. sz. minta, melyet klasszikusan egyszerű formái és elrendezése miatt legalább is századosnak kell tartanunk, ma egy 16 éves kemencén ékeskedik. Majdnem bizonyos, hogy a kályhacsempék mindig régebbi eredetűek, mint ahogy a rajtuk lévő évszám mutatja. A bemuta-

tott 15 db. csempéből legrégebbek a 12., 13., 14. és 15. számú csempék lehetnek; korukat pontosan meghatározni lehetetlen, de arról ítélve, hogy az illető faluk legrégebb házaiból valók, 120—150 évesre, ha nem többre becsülhetjük őket. Ennél jóval régebb eredetű, szintén Erdélyből való kályhafiókokat őriz az iparművészeti múzeum.

Ha formákat keresve, végignézzük őket, a kalotaszegi kis kertek minden virága eszünkbe jut: van ott tulipán bimbóstul, végtelen sok változatban, napraforgó, szegfű, hajlósszárú gyöngyvirág, hármarrózsalevél, soklevelű ág, — rozmarin-e vagy „marojánna“? — kassai rózsa, szépen összefogva, pohárba téve. Néha kosárból, néha virágcserepből fakad ki a virág s szép szimmetrikusan, egyenletesen tölti be a cserélap minden részét;

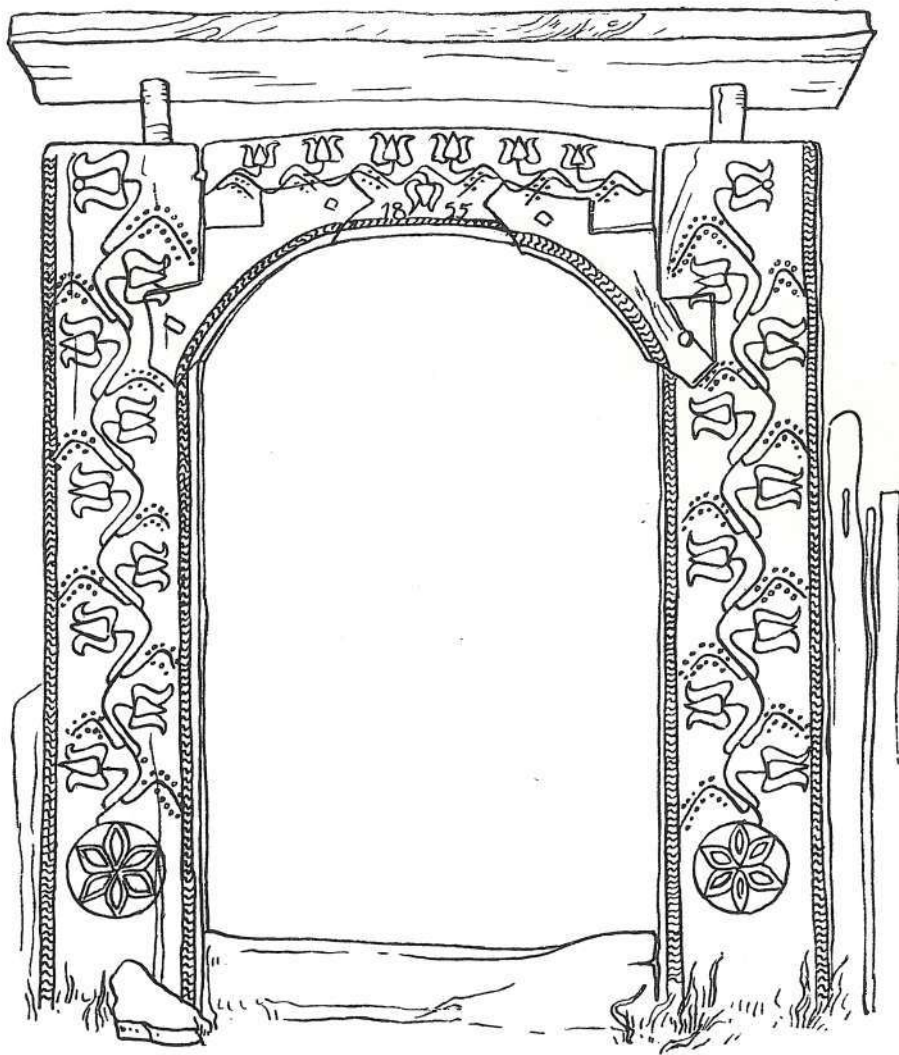
5. FARAGOIT UTCAAJTÓ ÉS KERÍTÉS, MÁKÓBAN

KALOTASZEGI KALYHACSEMPÉK ÉS UTCAAJTÓK

ritka eset, hogy oly természetszerű hajlással bontakozzék ki, mint a 2. számú csempén, de vannak olyanok, hogy egy középponti rózsából kiindulva igazodik minden ág a sarkok felé; mindenik bokrétát csipkés, rácsos keret szegi be. A virágokra néha madarak szállanak, régebbi mintákon meg emberalakokra is akadunk: így a M. N. Múzeum néprajzi gyűjteményében van egy 1787-ből való, melyen kardot tartó lovasalak és egy gyalogos van, körülöttük virágos ágak, csillagok, félholdak —

cos török eredetére utalók — díszítik a teret. Az iparművészeti múzeumban több nagyon régi kályhafiókra találtam, melyeken domborművű lovasalakok vannak, ruházatukról ítélve, erdélyi fejedelmeknek lehetne tartani őket.

Vannak aztán a formák közt olyanok is, melyeket lehetetlen a kerti virágok egyszerűsített ábrázolásainak tartanunk. Ilyen az a kerek csipkés szélű forma, melynek belső részében metsződő félkörök alkotják a mintát, több van belőlük az 1., 3., 9., 10., 11. és 15. mintákon. Ez

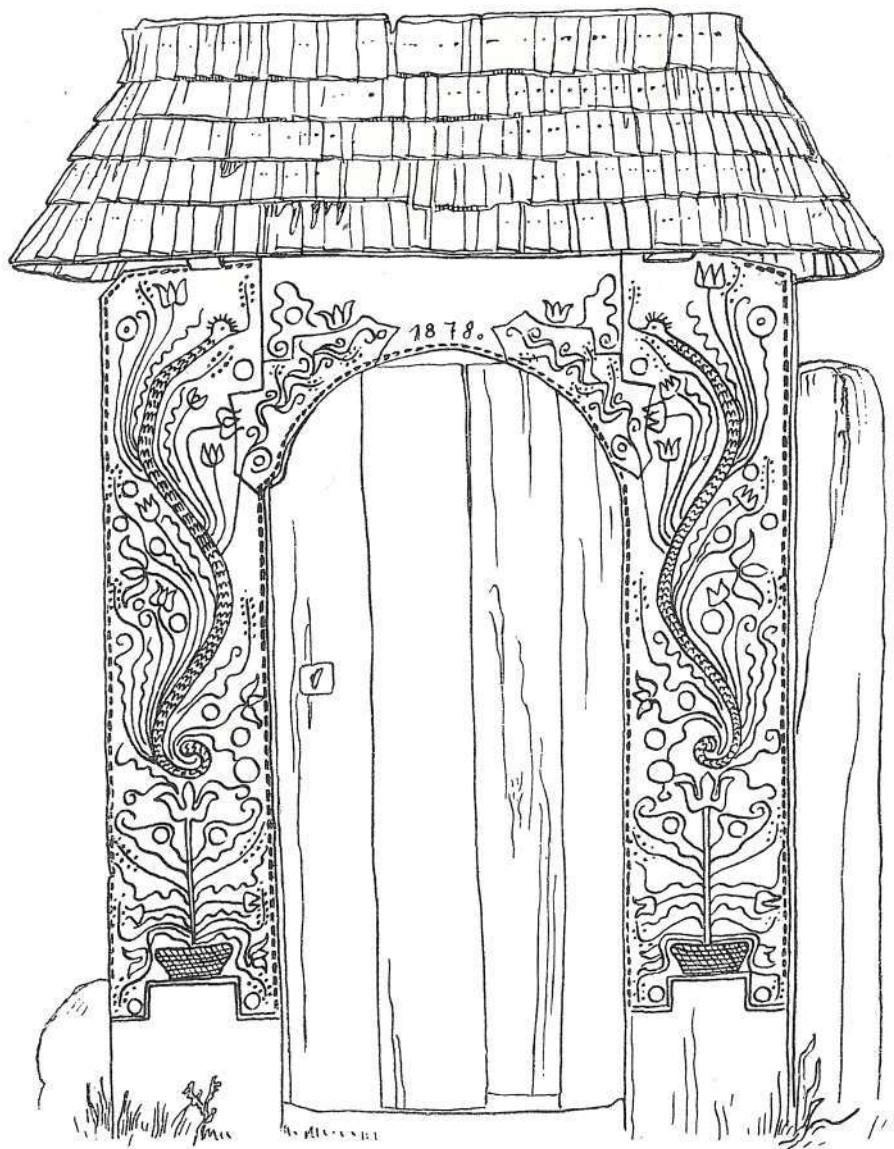
1. FARAGOTT UTCAAJTÓ BOGÁRTELKÉN

KALOTASZEGI KÁLYHACSEMPÉK ÉS UTCAAJTÓK

egészen más törvények szerint alakult ki, ez egy hatalmas stílnak, a gót stílnak a bélyegét hordja magán, melyből valószínűleg készen vették át a faragó mesteremberek s a fazekasok; rózsának nevezik és sűrűn alkalmazzák a varrószékek, guzsalyok, orsókarikók, kapudíszek „himezés“-énél is. Vannak olyan minták, melyeknél, kivált az elrendezésben, a reneszánsz törvényei nyilvánul-

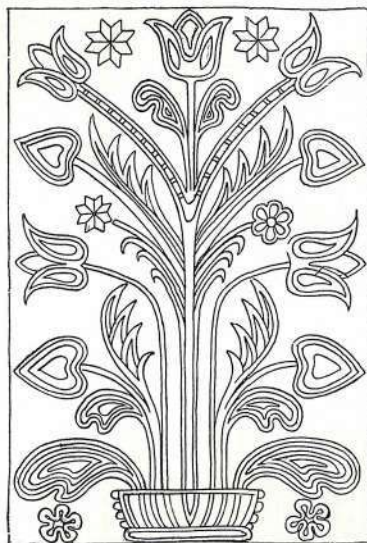
nak: ilyen pl. a 3., 5., 6., 7., 8., 9. sz. minta. Az 5. sz. két oszlop között felnyúló tulipános ága a brassói szász kályhacsempék azon típusával mutat rokonságot, melyen két korinti oszlop között akantuszlevelekből, reneszánsz rozettából álló díszítés látható. (M. N. Múzeum néprajzi gyűjt.)

Érdekes megfigyelni, hogyan vesznek át a mesteremberek egyes formákat,

3. FARAGOTT UTCAAJTÓ BOGÁRTELKÉN

melyeket megkedveltek, néha anélkül, hogy eredetét kutatnák s jelentését értenék, amellet, hogy a meglevő formakészletüket néha bámulatos érzéssel

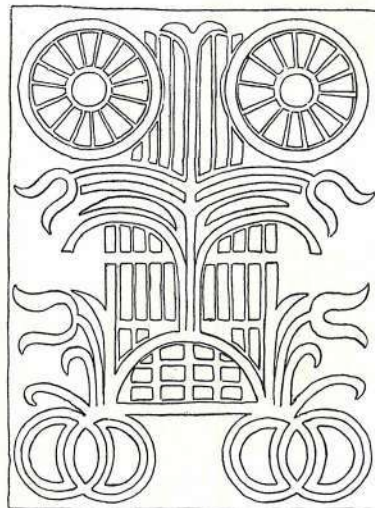
13. KÁLYHACSEMPE MÁKORÓL

öntudatosan használják fel. Így van a 7. sz. kályhafiók közepén, felül egy a reneszánszban igen ismeretes motívum, a kagylóforma. Ennél a mintánál, mely általában erős reneszánsz hatást mutat, összhangban van a többi részekkel, de már a 8. sz. mintán, bár ez valószínűleg az előbbi hatása alatt készült, — a fővonalak hajlása s a főformák is ugyanazok — jellemző kör-középpontját elhagyták a kagylónak s értelmetlenül gerezdekre bontották; a 9. sz. mintán ugyanazt a formát valamely ügyesebb mester virággá avatja (ezt a formát sehol más mintán nem láttam) a virágszárak főhajlásait s a tulipános formákat is megtartva, kiszórja az erőtlen aprócseprő levélkéket s egy szép mintával lettünk gazdagabbak. Az 1. sz. mintán világosan látható, hogy alakul át a virágtartó pohár tulipánná; elárulja karcsú nyaka és talpa, bár több ágat s levelet indít ki belőlük a tervező.

A kalotaszegi fafaragásnak néhány kiválóan szép példányát mutatjuk be

szintén ez alkalommal: a magyar valkói oláh templom két faragott székét, melynek készítője, Kiss György asztalosmester, leleményesen használta fel a falubeli református temető fejfa-motívumait a lábak formálásánál, azonkívül hét faragott utcaajtót. A hétből négy való Bogártelkéről, melynek a népe híres a „himezés“-ben való ügyességéről. Mesterember munkája egy van csupán köztük, a többit valószínűleg olyan csinálta, aki életében egyet farag ki, a magáét, s annál inkább bámulnunk kell, hogy ennyi formabőség, az elrendezés változatos, néhol szeszélyes volta (3., 4., 6. sz.), dacára mily nyugodt, szinte méltóság-tesznek ezek a művek. Kedvelt díszítő-formáik: a kigyó, fejére szálló kakassal, a szőlő és búzakaralász, melyeket, meglehet, a templomi díszeknél szerettek meg, a tulipán és leveles gyöngyvirág, melyek hullámos száron, vagy a kigyó pikkelyes testéhez simulva, a hatalmasan szép gótikus rózsából hajladoznak felfelé s az oszlopokat összekötő rézsut beékelt gerendára is átkúsznak.

Figyelmünket az 5. sz. utcaajtó érdekes megoldása köti le. Zsindelyteteje ez

14. KÁLYHACSEMPE MAGYAR-
GYERŐ-MONOSTORRÓL

FARAGOTT UTCAAJTÓ
ÉS KAPU BOGÁRTELKÉN.

KÉSZÍTETTE ALBERT MARCI JANCSI
ASZTALOSMESTER.

egyszer kerek formára épült s szorosan be van ékelve a rácsos kerítés és egy pajta deszkafala közé, kapuja nincs. Főszépségét az képezi, hogy a rácskerítés oszlopai tartják egyúttal a háztető ernyőszerű részét is.

A 7. sz. bogártelki kapu és utcaajtó szokatlan formája, szép színezése méltán kelti fel érdeklődésünket mestere iránt. Albért Marczi Jancsi asztalosmester műve az, aki elhagyta a környékbeli kapuk hagyományos leveles formáját, rácsosat készített, s a felső háromszög alakú részekben könnyed tulipános koszorúdíszet faragott ki. Elhagyta az utcaajtó sátorszerű fedelét, háztetőformáját tett fel, elhagyta a gyöngyvirágos oszlopdíszet és kockáztatva a biztos sikert, merészen pártás leányt, meerevalós legényt faragott ki rája, holott ehhez a formához egyéb segítője nem volt neki öt ép érzé-

alatt de azt öntudatlanul vagy tudatosan fejlesztve, — tán nem túlzás, ha azt mondjuk — formában és színben tökéleteset alkotott.

Undi S. Mariska.

AZ IPARMŰVÉSZETI MUZEUM JAPÁN SABLÓNJAI.

JAPÁN művészeti kincsek már régóta nagy keresletnek örvendenek az európai piacon.

A XVII. századtól kezdve, eleinte kizárólag hollandusok foglalkoztak azoknak közvetítésével, míg aztán az 1861-iki kereskedelmi szerződés mindenki számára megnyitotta kelet csodorszáját. Porcellánok, bronzok, szövetek, fametszetek és lakk munkák áradata indult ettől kezdve nyugatnak, ahol első feltűnésük nem is annyira művészi értéküknél, mint inkább néprajzi vagy különlegességi jelentőségüknél fogva részesültek becsülésben. Csak Bing (Páris), Franks (London) és Brinckmann (Hamburg) lelkes működése óta terjed a japán alkotások művészi szempontból való értékelése is. Azóta azonban belejátszik erősen a modern európai iparművészet fejlődésébe.

Első pillanatra a japán művészet idegenül hat az európai szemre. Azzal a szemponttal ugyanis, a mivel a mi művészetünket szoktuk nézni, a japánit nem lehet. Európa görög s római kultúrán nőtt fel s az antik mester arra tanított mindig, hogy a művészi ábrázolás betetőzése és végcélja az emberi test formáinak visszaadása. A görögöket éghajlati és földrajzi viszonyaik a szabadban való életmódra utalták, mint a japánokat, mégsem léptek a természettel mé-

15. KÁLYHACSEMPE MAGYAR-VALKÓN

kénél. A kapu sarokoszlopai is csodálatosan megváltoztak az ő keze alatt. Merőben mások azok, mint a környékbeli vagy a bogártelkiek mind; ami hatott rá, a falujabeli kőből faragott sír-emlékek voltak. Ezek mintájának hatása